

De Amsterdamse klokkengieterij in transitie- 1699

Van Claude Fremy naar Jan Albert de Grave

Door Dr. Laura J. Meilink-Hoedemaker

Na het overlijden van Claude Fremy zag zijn weduwe Catarina ten Wege als eigenaar van de gieterij zich voor de taak gesteld het bedrijf voort te zetten. Zij sloot in de laatste week in januari 1699, binnen een maand na de begrafenis van haar man, een maatschapscontract met Fremy's meesterknecht Claes Noorden. De maatschap werd aangegaan voor zes jaar. In dezelfde week huurden zij samen bij het stadsbestuur de woning en de gieterij aan de Lijnbaansgracht, eveneens voor de tot nu toe gebruikelijke periode van zes jaar. Zowel maatschap als huur zouden per 1 mei 1699 ingaan.

Het maatschapscontract behandelt uitsluitend de persoonlijke en zakelijke belangen van de beide comparanten, immers het onroerend goed was eigendom van de stad.

Zakelijke aspecten

De weduwe bracht het bedrijf in, de knecht de knowhow. Claes Noorden kreeg de leiding en mocht alleen in overleg met Catarina werklieden aannemen of ontslaan. Op alle klokken moest beider naam worden vermeld. Dat dit inderdaad is gebeurd zien we nog steeds op een klokje in de Zuidertoren van Amsterdam.

Klokje voor de Zuidertoren anno 1699 met de namen van Claes Noorden en Catarina ten Wegen.

Foto Boudewijn Zwart.

Er werd een inventaris opgemaakt van de instrumenten en gereedschappen, de correspondentie, patronen en tekeningen. De beide comparanten kregen daarvan elk een exemplaar. Met name werden de staafspellen genoemd, omdat die werden gebruikt als referentie bij het stemmen van klokken. In feite vormden deze de ruggengraat van het bedrijf. Ze waren eigendom van de weduwe, maar Noorden mocht ze gebruiken en er eventueel kopieën van maken, mits twee stel tegelijk: een voor hemzelf en een voor de weduwe.

Claes Noorden mocht alle spullen gebruiken bij het werk in de gieterij alsof ze zijn eigendom waren. Als ze vervangen moesten worden, dan konden nieuwe exemplaren worden gekocht of vervaardigd voor rekening van de maatschap. Ook alle grondstoffen en brandstoffen kwamen ten laste van beide comparanten.

De comparanten moesten een gezamenlijke kas houden, waarin ze beiden een gelijk bedrag moesten storten. Claes Noorden moest de kas beheren en ieder half jaar verantwoording afleggen aan Catarina of haar zaakwaarnemer, zonder daarvoor een beloning te ontvangen. Zowel de investeringen als de opbrengsten werden zodoende op 50-50 basis door de zakenpartners gedragen.

Persoonlijke aspecten

Als een of meer van de drie zonen Fremy het gieters vak zou willen leren, dan moest Claes Noorden hen daarin onderrichten als waren het zijn eigen kinderen, terwijl die kinderen andersom ook tot gehoorzaamheid aan Noorden verplicht waren. Als de weduwe Catarina ten Wegen binnen de zes jaar van het contract zou overlijden konden haar kinderen in de gieterij blijven wonen, eventueel met een verzorger, mits Claes Noorden met die persoon instemde.

Noorden bracht een dochter mee en liet vastleggen dat een eventuele schoonzoon in de gieterij mocht komen wonen en dat deze desgewenst het gieters vak zou mogen leren bij Noorden. De dochter van Claes Noorden trouwde al in 1699 en inderdaad vanuit de gieterij, waar ze met haar man bleef wonen. Zonder elkaars wederzijdse toestemming mochten geen andere personen komen inwonen.

Het gebruik van de woonvertrekken werd over de twee gezinnen verdeeld. Maar de tuin, de zolder, de kelder en de regenwaterbak waren gemeenschappelijk. Alle bedrijfsruimten en verschillende kasten hadden twee gelijke sleutels, voor elk van de comparanten één. Alleen de comparanten en de kinderen Fremy mochten deze sleutels hanteren.

De know how

Claes Noorden moest beloven gedurende deze eerste zes jaren zijn kennis, de tekeningen en de materialen niet aan anderen ter beschikking te stellen. Daarna zou hij vrij zijn zich zelfstandig te vestigen waar hij maar wilde. Bij opheffing van de maatschap of bij overlijden van de weduwe, zouden de instrumenten en gereedschappen het eigendom van de weduwe, respectievelijk haar kinderen blijven. Maar wat in de zes jaar van deze maatschap was aangemaakt of aangeschaft moest over beide partijen worden verdeeld.

Ook al werd er in het maatschapscontract veel nadruk gelegd op de staafspellen, Claes Noorden wist daar het fijne niet van. Was dat wel het geval geweest, dan had hij bij Fremy voor goed gestemde klokken kunnen zorgen. Nu zou zowel bij het gieten als bij het stemmen de organist Sybrand van Noord een belangrijke rol spelen. Hij werd in 1700 door de stad betaald voor zijn aandeel in het gieten en stemmen van de klokjes waarmee de stadcarillons werden uitgebreid.

Een kink in de kabel

Maar hoe goed geregeld ook, al snel kwam er een kink in de kabel. Want nog in 1699 hertrouwde de weduwe. De bruidegom was Jan Albert de Grave, geschutgieter en afkomstig uit Celle. Het is niet verwonderlijk dat er wrijving ontstond tussen de zakenpartner Noorden en de huwelijkspartner De Grave, die door zijn huwelijk eigenaar van het bedrijf werd. Dit was een moeizame affaire met tegenstrijdige verklaringen van het personeel, en twee maal zelfs ten overstaan van een notaris. Al op 31 juli 1700 adverteerde De Grave namens de stadsklokkengieterij met klokken van Fremy, die hij nog in voorraad had.

Catarina de Grave - ten Wegen overleed al in 1704. Ze had De Grave in de afgelopen vijf jaar drie dochters geschonken, van wie er nog maar één in leven was. Een jaar na Catarina's overlijden werd ten behoeve van de boedelscheiding een inventaris opgesteld. Per woonvertrek wordt het huisraad beschreven. In de gieterij worden de gereedschappen, producten in voorraad zoals klokken en vijzels,

grondstoffen en brandstoffen beschreven. Onder de gereedschappen nemen opnieuw de staafspellen en nu ook de sjablonen een nadrukkelijke plaats in. De Grave adverteerde in april 1705 opnieuw met klokken van Fremy, die hij dus nog steeds niet had verkocht.

De goede afloop

Uiteindelijk stemde Claes Noorden toe in een maatschap met Jan Albert de Grave. De precieze datum kon ik nog niet achterhalen. Vanaf 1709 adverteerden Noorden en De Grave gezamenlijk en in volgende jaren worden ze in contracten als compagnie opgevoerd. Ze zouden samen nog tot 1716, het jaar van Noordens overlijden, een indrukwekkende productie leveren. De Grave wist daarna als solist tot aan zijn overlijden in 1729 dit niveau te handhaven.

Verantwoording

Dit artikel is gebaseerd op onderzoek in het Stadsarchief van Amsterdam.

Het maatschapscontract

Een transcriptie ervan staat op www.laurameilink.nl > steden > Amsterdam.

De boedelscheiding

De advertenties in de Amsterdamse Courant

DTB registers op Dopen, Trouwen en Begraven

Versie juli 2012. Herschreven en opnieuw opgemaakt juli 2023.